

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1945

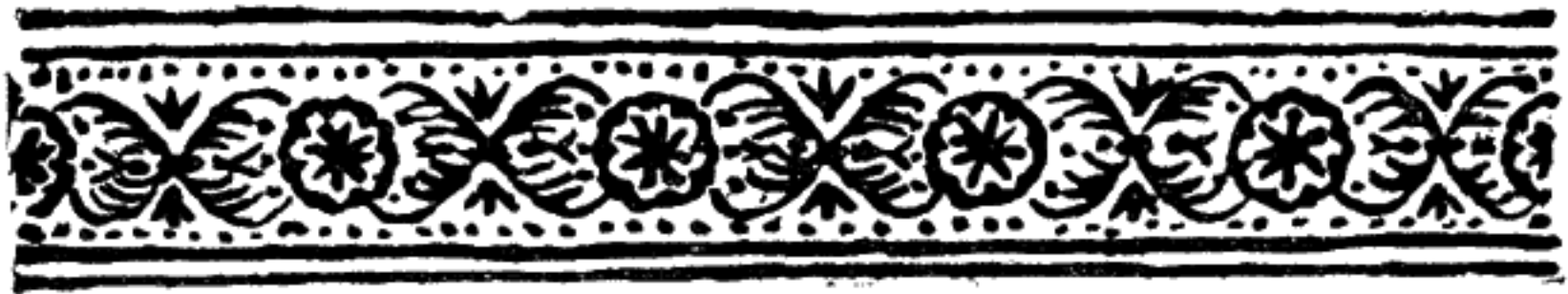
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 — ΤΣΩΡΤΣΙΑ — 38

ΑΘΗΝΑΙ

Θ. ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ *

ΟΙ ΑΓΩΓΕΣ (CONDUITES)

Στην έρευνα υπάρχουν στην πραγματικότητα δυο άγωγές: η πρώτη συνίσταται στη διατήρηση μιάς κάποιας άγωγής, σε διέγερση στο διάστημα που κάνουμε μιά άλλη πράξη που εύνοει τούς έρεθισμούς τής πρώτης άγωγής. Παράδειγμα: όταν ψάχνουμε για ένα μικρό αντικείμενο που έπεσε στην άμμο. 1ο) συντηρούμε σε διέγερση τήν άγωγή για να βρούμε το αντικείμενο και 2ο) άνακινούμε με τὰ δάχτυλα τήν άμμο. Έδω είναι μιά διπλή πράξη: θά ίδουμε πώς οι διπλές άγωγές είναι άκριβώς οι κυρίως είπειν διανοητικές: Οι αισθητικές άγωγές είναι όλες άκριβώς διπλές.

Η κατάσταση τής διέγερσης, βοηθούμενη από το λόγο, καθώς θά ίδουμε άργότερα, γεννά τήν ιδέα. Πραγματικά, η ιδέα είναι πρωτίστως μιά άγωγή άπλώς σε διέγερση. Παράδειγμα: «Έχω τήν ιδέα να κάνω ένα ταξίδι». Άλλο παράδειγμα: «Σας λέω αυτό, άλλ' είναι μιά ιδέα», δηλαδή, πάρτε τὰ μέτρα σας, δέν είναι πράξη, είναι άπλώς μιά ιδέα: μιά άπόπειρα πράξης, μιά άγωγή σε διέγερση.

Και μπορούμε άκριβώς ν' αντίτάξουμε στην ιδέα, τήν ανάκλαση (reflexe). Η τελευταία αυτή δέ γνωρίζει το στάδιο τής διέγερσης. Όταν, από έναν έρεθισμό προερχόμενον εκ τών έξω, εκδηλώνεται ένα φαινόμενο άνακλαστικό, κι' αν άκόμη άποτελείται από πολλές ταυτόχρονες ή διαδοχικές κινήσεις, περνά από τή λανθάνουσα κατάσταση στην πραγματοποίηση χωρίς να περάσει από το στάδιο τής διέγερσης. Αν ο έρεθισμός είναι άνεπαρκής, μένει λανθάνων, αν ο έρεθισμός είναι έπαρκής, εκδηλώνεται μέχρι τής τελειώσεώς του. Οι διαταραχές τής διέγερσης τών άγωγών στον ψυχοπαθολογικό τομέα διαιρούνται σε δυο μεγάλες ομάδες:

1ο) Στις υπερβολές τής διεγέρσεως τών άγωγών ή υπερερεθισμό τών άγωγών. Είναι δηλαδή όταν οι άγωγές λειτουργούν πολύ γρήγορα. Στις κατώτατες βαθμίδες τής ψυχικής ζωής συναντούμε αυτή τήν υπερερευασθησία, λ. χ. στην άγωγή του πόνου. Η άγωγή αυτή είναι μιά ένέργεια άπομακρύνσεως του αντικειμένου που μās προξενεί κακό—άλλά για να έμφανισθεί ή άγωγή χρειάζεται κάποιος βαθμός βλαπτικότητας του

αντικειμένου. Στις παθολογικές, λοιπόν, περιπτώσεις, άπαντούμε τον πόνο σ' όλες σχεδόν τις έπαφές.

Άλλ' ο ίδιος υπερερεθισμός τής διέγερσης άπαντάται και στις άνώτερες άγωγές, στις θρησκευτικές ή ήθικες άγωγές. Οι άρρωστοι που έμφανίζουν άιωνίως δισταγμούς συνειδήσεως, δισταγμούς ήθικούς ή θρησκευτικούς, κατατάσσονται στην κατηγορία τής υπερβολής τής διέγερσης.¹

2ο) Στη δεύτερη κατηγορία είναι οι περιπτώσεις που οι άγωγές είναι σαν μουδιασμένες και βγαίνουν δύσκολα άπό τή λανθάνουσα κατάσταση: τούς χρειάζεται ισχυρός έρεθισμός και μάλιστα έπανειλημμένος έρεθισμός. Άναφέρω τήν άνωμαλία τούτη γιατί έχει κάποια σημασία για τις αισθητικές άγωγές. Πραγματικά έδω έμφανίζεται όλόκληρη ή σημασία ενός συντελεστή τής διέγερσης, που είναι το ενδιαφέρον. Το ενδιαφέρον δέν είναι μιά άγωγή άλλά μοναχά ένας τρόπος υπάρξεως τών άγωγών στο στάδιο τής διεγέρσεώς των. Και το λέω τούτο αντίθετα προς τή θεωρία του William James που ήθελε να κάνει το ενδιαφέρον ένα είδος ειδικής λειτουργίας: για μās υπάρχει ενδιαφέρον όταν μιά άγωγή είναι έτοιμη να πραγματοποιηθεί. Λ. χ. ή διαμονή σε μιά αίθουσα παιγνιδιού ενός καζίνο για έναν παίχτη και έναν μη παίχτη. Το ενδιαφέρον βρίσκεται προς το μέρος του παίχτη που μπορεί να μένει στην αίθουσα ταυ παιγνιδιού άπερίοριστα (γιατί ή άγωγή του παιγνιδιού βρίσκεται σε διέγερση) κι' όπου ο άλλος δέ θά μπορούσε να μένει παρά μερικές στιγμές: το ενδιαφέρον παίζει μεγάλο ρόλο και στην ζωή

1. Υπάρχουν χιλιάδες περιπτώσεων που έχουν άναλυθεί. Θα αναφέρω εκείνον που σημειώνεται με τὰ ψηφία Vy... που βασανίζεται για να μάθει αν πιστεύει ή αν δέν πιστεύει στον Θεό. «Αν, λέει, βαδίζοντας το δρόμο μου ν' αποφύγω να περάσω από τή σκιά τών δένδρων, είναι ότι πιστεύω στο Θεό, αν περάσω τή σκιά τών δένδρων είναι ότι δέν πιστεύω στον Θεό». Γνώριζε προσωπικώς έναν νευροπαθή στην Άθήνα που είχε σε διαρκή διέγερση μιά άγωγή: λ. χ. τήν άγωγή να σώσει άπ' το θάνατο το παιδί του (αν έπεφτε άρρωστο) και πηδούσε τις κλάκες τών δρόμων τρεις-τρεις για να ήρημήση. Αν δέν πετύχαινε στα πηδήματά του, ή διέγερση τής άγωγής προκαλούσε σ' αυτόν διαταραχές, νευρικά τίκ, δάκρυα κλπ. (το παιδί του θά πέθαινε κλπ.).

* Συνέχεια από το προηγούμενο τεύχος.

μας γενικά και στις αισθητικές αγωγές. Δεν υπάρχει θλιβρότερο πράγμα από ένα άτομο που στερείται ενδιαφέροντος· οι αγωγές του βρίσκονται αιωνίως σε λανθάνουσα κατάσταση· δεν φτάνουν στην κατάσταση της διέγερσης. Ἡ ψυχοπαθολογία μᾶς παρέχει πολύ ενδιαφέρουσες περιπτώσεις πρὸς ἀνάλυση.

Μία ἄλλη ἄποψη τῶν διαταραχῶν τῆς διέγερσης στὴν ἴδια τούτη κατηγορία, εἶναι ἡ συγκίνηση καὶ ἡ εὐαίσθησις γιὰ τὶς ὁποῖες μιλήσαμε ἤδη. Ἡ συγκίνηση, καθὼς εἶπαμε στὴν παράγραφο 13, εἶναι μίᾳ φυσιολογική καὶ ψυχική ἀντίδραση τοῦ ἀτόμου ποὺ βρίσκεται ξαφνικά μπροστὰ σὲ συνθήκες μὲ τὶς ὁποῖες δὲν εἶναι ἐξοικειωμένο καὶ μὲ τὶς ὁποῖες δὲν ἔχει οὔτε τὸν καιρὸ, οὔτε τὴ δύναμη νὰ προσαρμοσθεῖ ἄμέσως· τῶρα μπορούμε νὰ καθορίσουμε τὰ πράγματα καλύτερα. Ἡ συγκίνηση καὶ ἡ γενική εὐαίσθησις προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὴν ἔλλειψη προπαρασκευῆς ὀφειλόμενη σὲ κάποιο μειονέκτημα ἢ σὲ κάποια βραδύτητα στὴ διέγερση τῶν αγωγῶν. Ἡ ἀλήθεια τῆς πρότασης αὐτῆς ἐπαληθεύεται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀσυνήθη εὐαίσθησις τῶν νευροπαθῶν. Ὁ κανονικὸς ἄνθρωπος ἀποφεύγει τὴν ἐκπληξη καὶ γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγει προπαρασκευάζεται. Ἀ.χ. ὅταν πρόκειται νὰ συναντήσῃ κάποιον διεγείρει τὴν αγωγή ποὺ προσήκει σ' αὐτὸν τὸν ἐπισκέπτη. Οἱ ἄρρωστοι δὲν περιμένουν ποτὲ νὰ ἴδουν κόσμον καὶ ὅταν ἀκόμη αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κάνουν ἐπισκέψεις· δηλαδή δὲν θέτουν σὲ διέγερση

τὴν ἀρμόζουσα αγωγή· ἀπ' αὐτὸ δὲ προέρχεται πάντοτε μίᾳ συγκίνηση ποὺ στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι παρά μίᾳ ἀποτυχία τῆς πράξης, μίᾳ κακῇ προετοιμασμένη ἀπὸ τὴ διέγερση πράξη. Θὰ ἴδουμε ἀργότερα πόσο θὰ μᾶς εἶναι χρήσιμη ἡ παρατήρηση τούτη· δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε ποτὲ πὼς στὴ διέγερση ἡ πράξη ὑφίσταται ἤδη κατὰ κάποιον τρόπο σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ εἶναι σαφῶς ἀναγνωρίσιμη ἀλλὰ δὲν ὑφίσταται ἔντελως γιὰτὶ δὲν καθορίζει τὶς χαρακτηριστικές ἐξωτερικές κινήσεις ποὺ δημιουργοῦν τὸ τρίτο στάδιο τῆς αγωγῆς καὶ ποὺ ὀνομάζουμε ἀνάλωση.

Ἡ παθολογία μᾶς κατατοπίζει ἐπίσης στὶς περιπτώσεις ποὺ ἡ διέγερση τῆς αγωγῆς ἐξαφανίζεται ὁλότελα κι' ὅπου ἀκριβῶς περνᾷ ἀπὸ τὴ λανθάνουσα κατάσταση στὴν ἀνάλωση. Τέτοιες εἶναι οἱ αἰφνίδιες πράξεις τοῦ μελαγχολικοῦ ποὺ καταργοῦν κάθε ἐνδιάμεσο μεταξὺ τῆς λανθάνουσας κατάστασης καὶ τῆς πράξης. Στὴ μελαγχολικὴ κρίση ποὺ ὁ E. Regis¹ χαρακτηρίζει ὡς παρορμητικὴ κρίση ἢ ἀκόμη ὡς «αὐτόματη βία» συναντοῦμε τὸ φαινόμενο ποὺ ἐξετάσαμε ἤδη στὴν ἀνάκλαση· ἡ αγωγή βγαίνοντας ἀπὸ τὴ λανθάνουσα κατάσταση περνᾷ ἀπ' εὐθείας στὴν ἀνάλωση. Τὶς πράξεις αὐτὲς τὶς ὀνόμασαν ἐκρηκτικές πράξεις.

(Ἄκολουθεῖ)

1. E. Regis: «Precis de Psychiatrie», 5η ἐκδ. σ. 271.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

*Ἐδῶ κεῖται ὁ Τζῶν Σμίθ
ἀπροσανατόλιστος στὴ ζωὴ·
ὅσπου μίᾳ σφαῖρα στὴν ἔρημον
τὸν ἔστησε ἀλάθητη πυξίδα.*

*Μὴ φοβᾶσαι, χαμένε διαβάτη·
τὸ σῶμα τοῦ Τζῶν Σμίθ
μαζὺ μὲ τὸ σταυρὸ
μποροῦν καὶ τυφλὸ
νὰ προσανατολίσουν.*

ΚΑΣΙΟΣ